

ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΕΣ ΑΝΑΤΡΟΠΕΣ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΣΕΙΣ

Η καλοσχεδιασμένη από τον Ναπολέοντα Βοναπάρτη απόβαση των Γάλλων Δημοκρατικών στα Ιόνια Νησιά, στα μέσα του 1797, αποτελεί ιστορική τομή, καθώς κατέλυσε την τάξη των πραγμάτων, που είχε επιβάλει και διατηρούσε η παρακμασμένη Βενετία, σε ένα ρόλο παράγοντα σταθερότητας και ειρήνης, χωρίς φιλοδοξίες και διεκδικήσεις, εν μέσω γενικευμένων πολέμων στη Μεσόγειο και στην Ευρώπη και οικονομικών πολέμων εκείνων που διεκδικούσαν τον έλεγχο των αγορών και των εμπορικών δρόμων.

Ο πολιτικός, ιδεολογικός και πολεμικός σεισμός, που έφερε και εγκατέστησε στην Ευρώπη η Γαλλική Επανάσταση του 1789, ερχόταν και στα Ιόνια Νησιά, που θεωρήθηκαν από τον Ναπολέοντα εφαλτήριο για τα σχέδιά του να γίνει η Γαλλία προνομιούχος μεριδιούχος στη λύση του Ανατολικού ζητήματος και στην οθωμανική κληρονομιά. Τα Ιόνια Νησιά θα ζούσαν μια θερμή εικοσαετία διαδοχικών κατακτήσεων, με επώδυνες κάθε φορά διαδικασίες προσαρμογής, που τα καλούσαν σε ευκολότερες ή δύσκολες επιλογές, οι οποίες σε βραχύ χρόνο θα δοκιμάζονταν από νέες ανατροπές και παλινωδίες, που απαιτούσαν οι επόμενες κατακτήσεις και αλλαγές κυριαρχιών. Από τους Γάλλους Δημοκρατικούς, τους πρώτους «ελευθερωτές» από τη μεσαιωνική και φεουδαρχική Βενετία, πέρασαν στους Ρωσοτούρκους «ελευθερωτές» από τους άθεους διώκτες της χριστιανικής θρησκείας, τους Γάλλους. Ύστερα ήλθε το πρωτόγνωρο για τους Έλληνες πείραμα του ημιανεξάρτητου κράτους της Επτανήσου Πολιτείας, με ρωσική κηδεμονία και οθωμανική επικυριαρχία, που θα καταλυθεί καθώς θα συγκρουστούν για χάρη ευρύτερων σχεδίων οι κηδεμόνες Ρώσοι με τους επικυρίαρχους Τούρκους, με τους τελευταίους να συμμαχούν τώρα με τους άθεους Γάλλους, που ως Αυτοκρατορικοί θα γίνουν και πάλι κυρίαρχοι στα Επτάνησα, για λίγο όμως, αφού η θαλασσοκράτειρα Αγγλία θα κυριεύσει τα νησιά διαδοχικά και θα γίνει, σχεδόν εξ υφαρπαγής, προστάτριά τους για μισό αιώνα, ως την Ένωσή τους με την Ελλάδα (1864).¹

1. Για τη μεγάλη εικόνα της περιόδου με κρίσιμες παρατηρήσεις στα επί μέρους και

Σε αυτή την εικοσαετή ιδεολογική, πολιτική και πολεμική θύελλα τα Ιόνια Νησιά, εν μέσω πέντε αυτοκρατοριών που αντιμάχονταν αλλά και συμμαχούσαν και που θα μοιράζονταν τον κόσμο με πόλεμο και ειρήνη, θα συνειδητοποιήσουν, βοηθούμενα και από τις ιδεολογικές προπαγάνδες των επίδοξων ελευθερωτών τους, ότι ήλθε ο καιρός για τη διεκδίκηση της ελευθερίας και των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη, και ότι κέρδιζε έδαφος η αρχή των εθνοτήτων, που έτρεφε τις προσδοκίες για τη δημιουργία εθνικών κρατών. Με άλλα λόγια, ο 19ος αιώνας, που ανέτελλε, φάνταζε ότι θα σφραγιζόταν από τις διεκδικήσεις των πολιτικών και των κοινωνικών δικαιωμάτων, πριν και μετά την ίδρυση εθνικών κρατών. Ο φόρος αίματος και αγώνων, που έπρεπε να καταβάλουν οι άνθρωποι και οι κοινωνίες τους, ήταν γνωστός, αφού ως τότε τον πλήρωναν χωρίς τη θέλησή τους και χωρίς δικές τους προσδοκίες, ακολουθώντας τα σχέδια για κυριαρχίες των ποικίλων εξουσιών στο πολιτικό και κυρίως στο κοινωνικό επίπεδο.

Τα πολιτικά αιτήματα ήταν σχεδόν γενικευμένα, έστω και αν διαφοροποιούνταν από τον κοινωνικό ή τον ταξικό προσδιορισμό των ανθρώπων και των κοινωνικών ομάδων. Οι κοινωνικές διεκδικήσεις είχαν ταξικούς προσδιορισμούς, οι οποίοι τοποθετούνταν στην κλίμακα από την κοινωνική συντήρηση και στασιμότητα ως τη σφοδρή αμφισβήτηση και ανατροπή.

Η γαλλική κατάκτηση του 1797 ήταν αποτέλεσμα της εφαρμογής ενός σχεδίου υψηλής επιπόνησης και μελέτης, μέχρι τις λεπτομέρειές του, που παρούσασε την απόβαση σαν προχώρημα της δημοκρατικής μεταβολής, όπως την είχαν επιβάλει οι Γάλλοι στη μητρόπολη Βενετία. Η απόβαση στην Ιόνια βενετική κτήση έγινε με μια σκηνοθεσία που την έκανε να μοιάζει με εκούσια μεταβολή, διαδικασία εκδημοκρατισμού και προσχώρηση στην ατμόσφαιρα ελευθερίας που ζούσε η Ιταλία. Η επίκληση από τη γαλλική προπαγάνδα της αρχαιοελληνικής δημοκρατικής δόξας και της επανόδου της στα ελληνικά εδάφη και τους ελληνικούς πληθυσμούς ξανάγραψε την ελληνική ιστορία και προδιέγραψε την πορεία των σύγχρονων Ελλήνων.

Η τρίγλωσση έντυπη προκήρυξη του στρατηγού Gentily, τυπωμένη τον Ιούνιο του 1797 στη Βενετία, που κυκλοφόρησε κατά την απόβαση στις 28 Ιουνίου στην Κέρκυρα και αργότερα στα άλλα νησιά, διακήρυττε κάτω από τον υπέρτιτλο Ελευθερία – Φιλανθρωπία – Ενότης:

επιλεγμένη βιβλιογραφία και εικονογράφηση βλ. Νίκος Καραπιδάκης, «Τα Επτάνησα. Ευρωπαϊκοί ανταγωνισμοί μετά την πτώση της Βενετίας», εφημ. *Τα Νέα, Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, τ. 1ος, *Η Οθωμανική κυριαρχία, 1770-1821. Πολιτική πραγματικότητα – Οικονομική και κοινωνική οργάνωση*, Αθήνα 2003, σ. 151-184.

Οι Φραντζέζοι ήφεραν την Ελευθερίαν εις την Βενετιάν: οι Βενετζιάνοι αναγεννημένοι, μαζί με τους Φραντζέζους έρχονται να δώσουν την Ελευθερίαν εις τους Κορφιάταις απογόνους του πρώτου λαού, ο οποίος έγινε λαμπρός διά Πολιτικάς νομοθεσίας. Ας αναβλαστήσουν εις Εσάς η αρεταίς των Προγόνων σας: αποδώσατε εις το όνομα των Ελλήνων την πρώτην του λαμπρότητα και δόξαν, κάμνοντες να αποκτήση πάλιν την παλαιάν του δύναμιν και ενέργειαν.

Η Ελευθερία κυβερνημένη και σωφρονισμένη από τους Νόμους: η Ισότης του Δικαίου κοινού εις όλους: η φύλαξις των υπαρχόντων του καθ' ενός: το σέβας της Θρησκείας οπού επικρατεί, είναι τα χρέη εις τα οποία ημείς ήλθομεν να σας ανακαλέσωμεν.

Η Φράντζα θέλει διαφενδεύη και φυλάττη με όλην την δύναμιν τα Δίκαια οπού εσείς έχετε: η Φράντζα, λέγω, η οποία εχάρισε της Ιταλίας την Ελευθερίαν. Εγώ σας υπόσχομαι εξ ονόματος του Γενεράλι Βοναπάρτε, και της Ρεπούβλικας των Φραντζέζων (η οποία είναι φυσική σύμμαχος και βοηθός ολονών των ελευθέρων λαών) μεγάλαις και επίσημαις ευεργεσίαις.²

Την πολιτική ιδεολογία που η γαλλική διοίκηση ήθελε να διαδώσει και τα πολιτικά δικαιώματα που ήθελε να αποδώσει στους Επτανήσιους, περιγράφουν δύο δίγλωσσα (ιταλικά – ελληνικά) φυλλάδια, γραμμένα, κατά τη σκηνοθεσία, από Επτανήσιους και τυπωμένα στην Ιταλία, τα οποία διαδίδονται στα Ιόνια Νησιά:

Είς πολίτης Κεφαλληνιαίος προς την αυτού πατρίδα και άλλας Νήσους του Λεβάντε:

Ω Πατρίς! όπου τώρα με τοιούτον όνομα δύναμαι τέλος πάντων να σε ονομάσω· το τέλος του ιη' αιώνος σε έκαμεν Ελευθέραν· θέλεις είσαι ευτυχής, διατί είναι συντετριμμένοι αι αλύσεις σου [...] Ημείς δεν πρέπει άλλο να στοχασθώμεν, πάρεξ να παρακινήσωμεν εις τα φρονήματα της αρετής τους Συναδελφούς μας, διά να αποκαταστήσωμεν ευτυχή τον Λαόν και ημάς και [...] διά να στερεώσωμεν την Δημοκρατίαν [...] Ας συστηθούν λοιπόν κοινά Σχολεία, Τυπογραφίαι, Ακαδημίαι, Διδασκαλίαι κοιναί, διά να διδάσκεται ο λαός τα αληθή του συμφέροντα, καθώς ευσυστήθηκαν φρονίμως εις όλας τας ελευθέρους Πόλεις. Κάμετε ότι εις αυτήν την κοινήν διδασκαλίαν να έμβουν

2. Γεώργιος Γ. Λαδάς και Αθανάσιος Δ. Χατζηδήμος, *Ελληνική Βιβλιογραφία των ετών 1796-1799*, Αθήνα 1973, σ. 293-295, αρ. 202.

ακόμι και οι Ιερείς διά να ιδή ο Λαός ότι η Θρησκεία συμφωνεί με την Δημοκρατίαν [...] Ας έμβουν προς τούτοις εις την κοινήν διδασκαλίαν σας αι γυναίκες, με την χρεωστικήν ευπρέπειαν· αυτάί έχουν μίαν μεγάλην δύναμιν εις την ανθρώπινον καρδίαν και δύνανται να συντρέξωσιν όχι ολίγον διά να εγκαρδιώσωσι τους άνδρας διά την φύλαξιν της Δημοκρατίας. [...] Θέλετε ιδή τότε να αναγεννηθούν εις τα Ιωνικά Νησία μας Δημοσθένεις, Πλάτωνες, Θεμιστοκλείς, Μιλτιάδεις, Λεονίδαι και τόσοι λαμπροί Πολίται Αθηναίοι, Σπαρτιάται και Ρωμαίοι [...]. Τι μας ωφελεί να ήμεθα εις τούτον τον κόσμον σκλάβοι; Είναι καλλιώτερον να αποθάνωμεν, αλλά να αποθάνωμεν Ελεύθεροι. Εγώ επόθουν να μην ακούσω άλλο να προφέρεται από το στόμα των αδελφών μου, πάρεξ, ή Δημοκρατία, ή θάνατος· ούτος είναι ο χαρακτήρ του παλαιού Έλληνος, ούτος είναι ο χαρακτήρ του Γένους και τούτο πρέπει να ακολουθήσωμεν.³

Μια ανάγνωση της ελληνικής ιστορίας, με το σχήμα του Διαφωτισμού, τυπώνεται για πρώτη φορά ελληνικά, στο φυλλάδιο *Ενθύμησις πατριωτική ενός πολίτου Ζακυνθίου προς την Πατρίδα του και άλλα Νησία της Ελλάδος*:

[...] η ιστορία των Ελληνικών Δημοκρατιών έγινε των Εθνών το σχολείον. Ευτυχής η Ελλάς, αν μεταξύ των Δημοκρατιών της δεν ήθελε λείψη η συμφωνία και η ειρήνη! [...] Οι Μακεδόνες είθελον συναντήση εις την Ελλάδα την ιδίαν τύχην των Περσών, και ίσως η υπερήφανος Ρώμη δεν ήθελε της σηκώση την Ελευθερίαν. Ιδού πού λαμβάνουν αρχήν η τρομεραίς δυστυχίαις της, η σκλαβιά της. Το βασίλειον της Κωνσταντινουπόλεως εσύντρεξε να την αποτελέση δυστυχή, και εκείνοι οι λαοί, οπού πρότερον εβδελύττοντο με αγριότητα τους Βασιλείς, έκλινον τον τράχηλον εις τους σκληρούς Τυράννους. Τέτοια εστάθη έως εδώ η δυστυχής μοίρα της Ελλάδος: Δύο τυραννικαίς δυνάμεις την εδιαίρεσαν τέλος πάντων, και εσείς εγίνητε το κυνήγι του αγρίου *Ενετού Λέοντος*.⁴

Μαζί με το όραμα των πολιτικών δικαιωμάτων και των κοινωνικών δικαιωμάτων της ισότητας, με τη στήριξη της ανόδου των αστών αλλά και των αγροτών και των λαϊκών στρωμάτων στο προσκήνιο της ιστορίας:

3. Τριαντάφυλλος Ε. Σκλαβενίτης, «Η εθνική ιδεολογία και η επτανησιακή ελληνοφωνία», *Πρακτικά Θ' Πανιονίου Συνεδρίου, Παξοί 26-30 Μαΐου 2010*, Εταιρεία Παξινών Μελετών, τ. Β', Παξοί 2014, σ. 352.

4. Στο ίδιο, σ. 353.

Σκιρτούμε από χαρά, ακόμα περισσότερο, στην προοπτική των χαρουμένων ημερών που ετοιμάζονται για την Ελλάδα. [...] Θα ξαναεμφανιστούμε και θα λάμψουμε στην πλατιά σκηνή του κόσμου, τώρα που μπορούμε να καυχηθούμε για μια πατρίδα! Ω, εποχές θλιβερές, στις οποίες η Ελλάδα πλακωμένη στα ανατολικά της από τον πιο βαρύ ζυγό και στα δυτικά πιασμένη στη μέγγενη μιας άπληστης αριστοκρατίας, δεν μπορούσε να κυριαρχείται από άλλο συναίσθημα παρά από εκείνο της πτώσης της και του εκμηδενισμού της! Τώρα η μέγγενη της αριστοκρατίας έχει τσακιστεί [...],

διακηρύττει στην Πατριωτική Εταιρεία της Κέρκυρας το 1798 ο Δημήτριος Ν. Αρλιώτης (1777-1860).⁵ Τον ίδιο καιρό ο άρχοντας πατέρας του Νικόλαος (1731-1812) παρακολουθεί μέσα από τα Χρονικά του τα γεγονότα, με την πικρία και την αξιοπρέπεια του εκπροσώπου της ηττημένης κοινωνικής τάξης των αρχόντων και παρηγορείται που ο γιος του συμποσιάζεται στο σπίτι τους στις 29 Ιουλίου 1798 με επτά Γάλλους επιστήμονες, που γύριζαν από αποστολή στην Αίγυπτο και στην Περσία, και ένα μήνα αργότερα θα αναχωρήσει μαζί τους με γαλλική φρεγάτα για σπουδές στη Γαλλία.⁶ Φαίνεται ότι ο Δημήτριος υπερασπίστηκε και αργότερα τις ιδέες που ασπάστηκε το 1797 στη Βενετία και στην Κέρκυρα.

Οι Γάλλοι δεν μπόρεσαν να εκπληρώσουν τις υποσχέσεις τους στους

5. «Discurso del cittadino Arliotti», *Discorsi pronunciati nella Società Patriottica di Corcira*, numero primo, Anno VI [Κέρκυρα 1798], σ. 50-51. Μετάφραση Δημήτρης Αρβανιτάκης, «Το μέλλον του παρελθόντος. Η ιστορική μνήμη του Ιονίου μετά το 1797», *Πρακτικά 10^η Συμποσίου, Πολιτισμικές εκφράσεις της επτανησιακής ταυτότητας 17ος – 20ός αιώνας*. Αφιέρωμα στα 150 χρόνια από την Ένωση, 1864-2014, Πνευματικό Κέντρο Δήμου Λευκάδας, Γιορτές Λόγου και Τέχνης, Λευκάδα, 8-9 Αυγούστου 2014, Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Αθήνα 2015, σ. 202. Για τον Δημήτριο Ν. Αρλιώτη βλ. [Ανδρέας Μουστοξύδης – Ιωάννης Βερβιτσιώτης], «Δημήτριος Αρλιώτης», *Πανδώρα* 11 (1860-1861), σ. 45-47. Κυκλοφόρησε σε μονόφυλλο: *Κερκύρα τη 23 Ιανουαρίου 1860 έ.ε.*, *Τυπογραφείον Ερμής Αντωνίου Τερζάκη*. (Γκίνης – Μέξας, *Ελληνική Βιβλιογραφία 1800-1863*, τ. Γ', Αθήνα 1957, αρ. 8146). Δημοσιεύτηκε επίσης στην κερκυραϊκή εφημερίδα *Ο Παρατηρητής*, μαζί με άλλη νεκρολογία από τον Αλέξανδρο Τόμπρο. Τον βιογράφησε και ο Ν. Β. Μάνεσης στον πρόλογο του βιβλίου *Alcuni versi inediti di Demetrio Arliotti Corcirese*, Corfù, tipografia Jonia di Spiridione ed Arsenio Cao, 1860, 8ο, XL + 80 σ. + 1 πιν. (É. Legrand – H. Pernot, *Bibliographie Ionienne*, τ. II, Παρίσι 1910, αρ. 2084). Το σημαντικότερο έργο του *La vita di Giovanni conte Capodistria scritta nel 1833 da Demetrio Arliotti Corcirese*, Corfù, tipografia Mercurio, A. Tersachi, 1859, 8ο, 4 + 205 + 2 χαρ. μεταφράστηκε από την Α. Φραγκιά και τυπώθηκε στα *Κερκυραϊκά Χρονικά* 22 (1978), σ. 5-121.

6. *Περί Νικολάου Αρλιώτη (1731-1812) και των χειρογράφων Χρονικών αυτού* υπό Ν. Β. Μάνεση, Κέρκυρα, Τυπογραφείον «Αθηνά» Αρσενίου Κάου, 1873, σ. 64.

Επτανήσιους και πολύ περισσότερο στους Έλληνες ως ελευθερωτές και διέψευσαν τις ελπίδες που καλλιέργησαν οι πράκτορες προπαγανδιστές του δικτύου τους στους Έλληνες της Ευρώπης και της καθ' ημάς Ανατολής. Δεν μπόρεσαν στον βραχύ χρόνο που έμειναν να ελέγξουν τις εσωτερικές εξελίξεις με τους θεσμούς που νομοθέτησαν, και τις αντιπαλότητες των εντοπίων, με τα συγκρουόμενα ταξικά συμφέροντα των αυθεντιών του παλαιού καθεστώτος και τις διεκδικήσεις των ανερχόμενων τάξεων. Σύντομα διογκώθηκαν και τα αδιέξοδα της προβληματικής επτανησιακής οικονομίας που επιβαρύνθηκε και με τα έξοδα συντήρησης του γαλλικού στρατού, ο οποίος δημιούργησε προστριβές αποδειχνοντας πόσο γρήγορα οι ελευθερωτές μεταλλάσσονται σε κατακτητές.

Αλλά τα προβλήματα ήταν κυρίως απόρροια της διαπάλης των αυτοκρατοριών για την επικράτηση. Η συμμαχία Ρωσίας, Τουρκίας, Αγγλίας κατά της Γαλλίας, τον Σεπτέμβριο του 1798, ένα μήνα μετά την καταστροφή του γαλλικού στόλου στο Αμπουκίρ της Αιγύπτου και τη διαφαινόμενη αποτυχία της γαλλικής εκστρατείας στην Αίγυπτο, οδηγούσαν προς ματαίωση τα ανατολικά σχέδια του Βοναπάρτη με ορμητήριο το ιονικό προγεφύρωμα, τη Δημοκρατία Γκρέκα.

Η γαλλική προπαγάνδα των δικτύων των Γάλλων πρακτόρων και αντιπροσώπων στην Ανατολή και των φίλων της Γαλλίας, αποθαρρυσμένη τώρα από τις ήττες και τις απογοητεύσεις, είχε να αντιμετωπίσει τη ρωσική προπαγάνδα και το δικό της δίκτυο και μια παράδοση σχέσεων με τον ελληνικό κόσμο, που πήγαινε πολλές δεκαετίες πίσω, παρόλο που βαρυνόταν με εγκαταλείψεις των παρακινημένων Ελλήνων επαναστατών την εποχή των Ρωσοτουρκικών πολέμων. Η γοητεία της ορθόδοξης Ρωσίας και η αναγνωρισμένη ιδιότητα της προστάτιδας, που αποδεικνυόταν από τις συνθήκες, την πρακτική και τις πολλαπλές σχέσεις της με τους Ορθόδοξους Έλληνες, μπορούσε να την αναγορεύει και προστάτρια των Επτανησίων από τους άθεους Γάλλους, φραμασόνους και διαφωτιστές, εχθρούς της χριστιανικής ορθόδοξης πίστης. Η εργαλειοποίηση του συνθήματος κατά των αθέων μπορούσε να νομιμοποιήσει και την παρουσία των Οθωμανών στον σχεδιαζόμενο «ιερό» πόλεμο, παρόλο που οι Επτανήσιοι δεν φαίνεται να το νομιμοποίησαν και οι Ρώσοι χρειάστηκε να επεμβαίνουν για να καταλαγιάζουν οι επτανησιακές αντιδράσεις στην τουρκική παρουσία. Πάντως για να γίνει αποδεκτή αυτή η αφύσικη συμμαχία ρίχτηκαν στη μάχη τα πιο δυνατά όπλα της Ρωσίας αλλά και της ορθόδοξης Εκκλησίας με επικεφαλής τον Οικουμενικό Πατριάρχη Γρηγόριο τον Ε΄, ο οποίος με εγκύκλιο τυπωμένη στο πατριαρχικό τυπογραφείο τον Σεπτέμβριο του 1798, η οποία κυκλοφόρησε συγχρόνως με την εγκύκλιο του Ρώσου ναυάρχου Θεόδωρου

Ουσακώφ, αλλά όχι και του Τούρκου ναυάρχου Καδίο μπέη, για να μην προκληθούν οι ελληνορθόδοξοι πληθυσμοί, ζήτησε τη συμμετοχή των Ιονίων στο απελευθερωτικό εγχείρημα των Ρωσοτούρκων από τους άθεους Γάλλους. Ο πατριάρχης, ίσως και εκτός πλαισίου των εξουσιοδοτήσεων και των συζητήσεων με τους συμμάχους, προχώρησε στην υπόδειξη του καθεστώτος της Ραγούζας ως προτύπου και όχι του, συγγενέστερου προς τις συμμάχους αυτοκρατορίες, καθεστώτος των ηγεμονιών της Μολδοβλαχίας. Παραθέτω από την εγκύκλιο του Ουσακώφ:

Ο ημέτερος κυριάρχης Αυτοκράτωρ και η Υψηλή Οθωμανική Πύλη, αμφοτέροι εμπνεόμενοι υπό θείου ζήλου, και συνδεόμενοι διά στενούς φιλίας, προσφέρουσι προς τους νησιώτας το ισχυρόν αυτών υποστήριγμα του στρατού, ίνα ελευθερώσωσιν αυτούς εκ του απίστου έθνους των Γάλλων. Εδόθη δε παρ' αυτών υπόσχεσις και βεβαίωσις προς τον Οικουμενικόν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, ως αρχηγόν κύριον της θρησκείας των Χριστιανών, ότι οι νησιώται θα ήναι ελεύθεροι και αυτόνομοι, καθ' οιανδήποτε διοίκησιν αυτοί εκλέξωσιν. Επομένως τα προνόμια υμών των νησιωτών και έθιμα θέλει σεβασθώσι και διατηρηθώσιν ακέραια. Η Ορθόδοξος χριστιανική θρησκεία σας ου μόνον έσεται πρωτεύουσα και υπέροχος των άλλων θρησκευμάτων, αλλά και θα επανέλθη εις την προτέραν αυτής λαμπρότητα. Διότι σεις οι νησιώται ουχί μόνον θα ελευθερώσετε την πατρίδα σας, αλλά και άπαντας τους συναδέλφους σας Χριστιανούς Έλληνας.⁷

Ο Οικουμενικός Πατριάρχης ήταν σαφέστερος:

[...] η Οθωμανορουσικοβρετανική αρμάδα έρχεται εις τα μέρη ταύτα, όχι κατά των νήσων αυτών και των εγκατοίκων, ίνα υποτάξη αυτούς, αλλά μάλλον διά να υποστηρίξη αυτούς εις την αληθή ελευθερίαν, και να τους απαλλάξη του ζυγού και της τυραννίδος, εις ακουσίως υπέπεσον, και να τους απολυτρώση από την μέλλουσαν ασέβειαν και αθειαν οπού κατ' ολίγον ολίγον η λύμη των Γάλλων θέλει μεταδώσει ανεπαισθήτως εις αυτούς, και εις τους αυτών απογόνους. [...] Πληροφορούμεν ουν υμάς διά προσταγής και βουλής αμεταθέτου της κραταιάς ταύτης Βασιλείας, ότι θέλετε έχει κάθε πληρεξουσιότητα εις το να εκλέξητε όποιον τρόπον διοικήσεως θέλετε κρίνει εύλογον

7. Π. Χιώτης, *Σειράς Ιστορικών Απομνημονευμάτων, τόμος τρίτος [ήτοι] Ιστορία της Επτανήσου και ιδίως της Ζακύνθου από Βενετοκρατίας μέχρι της ελεύσεως των Άγγλων 1500-1816*, Κερκύρα, εκ του Τυπογραφείου της Κυβερνήσεως, 1863, σ. 678-679.

προς το συμφέρον της πατρίδος σας, ή τον τρόπον δηλαδή της αριστοκρατικής διοικήσεως της Ραγούζης ή όποιον άλλον τρόπον βουληθήτε. Όθεν, με το να γνωρίζωμεν ημεείς, και εσμέν πεπληροφορημένοι αναμφιβόλως, ότι η διακήρυξις του πολέμου τούτου κατά των Γάλλων είναι δικαιοσύνη, και ο σκοπός των τριών τούτων Δυνάμεων είναι ένθεος και σωτήριος τοις ανθρώποις, και η απόφασις αυτών περί των νήσων τούτων των υποπεσόντων εις χείρας των Γάλλων εξ απάτης είναι διά να τας απολυτρώσωσιν από την λύμην της γαλλικής δολιότητος, ή μάλλον ειπείν αθεΐας, και όχι διά άλλο τι, προκαταλαμβάνοντες πατρικώς συμβουλευόμεν και ενισχύομεν πάντας υμάς με την χάριν του παναγίου Πνεύματος, και σας παραθαρρύνομεν ανενδοιάστως οπού αυτοκίνητοι να συνακολουθήσητε εις τον ένθεον σκοπόν των ειρημένων Δυνάμεων, διά να απολαύσητε βεβαίως και αδιστάκτως της ποθουμένης ελευθερίας σας, και να συζήσητε εις το εξής με πολιτικήν ευνομίαν και διοίκησιν, ήτις θέλει είναι προς Θεόν αρεστή και τους απογόνους υμών σωτήριος, και κλίμαξ της αιωνίου ζωής και μελλούσης μακαριότητος.⁸

Ο Ουσακώφ σχημάτισε μια προσωρινή κυβέρνηση στην Κέρκυρα στις 26 Φεβρουαρίου 1799 από άρχοντες και αστικούς. Το μεγάλο συμβούλιο της Κέρκυρας συγκροτήθηκε στις 13 Μαρτίου 1799 μόνο από άρχοντες, καθώς και οι εκλέκτορές του ήταν μόνο άρχοντες. Ο πολιτικός και κοινωνικός χρόνος έμοιαζε να γυρίζει πίσω από το 1797, στη Βενετοκρατία. Ο Ουσακώφ σύστησε την Επτάνησο Πολιτεία τον Μάιο και στη Γερουσία της και τα Συμβούλια των νησιών μετείχαν άρχοντες και ευκατάστατοι, αλλά

8. † Γρηγόριος ελέω Θεού Αρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ρώμης και Οικουμενικός Πατριάρχης. [στο τέλος:] *Εν μηνί Σεπτεμβρίω, ινδικτιώνος β'* [=1798]. Μονόφυλλο 42×31 εκ., Συλλογή Κ. Θ. Δημαρά. Φωτοτυπία του μονοφύλλου και έκδοσή του με στιχαρίθμηση: Λέανδρος Βρανούσης, «Άγνωστα πατριωτικά φυλλάδια και ανέκδοτα κείμενα της εποχής του Ρήγα και του Κοραή. Η φιλογαλλική και η αντιγαλλική προπαγάνδα», *Επετηρίς του Μεσαιωνικού Αρχείου* 15-16 (1965-1966), Αθήνα 1997, σ. 242-247. Οι Λαδάς – Χατζηδήμος, *ό.π.*, σ. 135-138, αρ. 103, επανεκδίδουν την από χειρόγραφο εκδομένη εγχύκλιο. Η συζήτηση για το περιεχόμενο και κυρίως την ερμηνεία της εγχυκλίου δεν φαίνεται να βρίσκει πάντοτε ψύχραιμους συζητητές. Βλ. Βασιλείου Στυλ. Καραγεώργου, «Η πατριαρχική εγχύκλιος του Γρηγορίου του Ε' προς τους Επτανήσιους. Το Οικουμενικό Πατριαρχείο και η Γαλλική Επανάσταση», *Ορθοδοξία και Οικουμένη. Χριστήριος τόμος προς τιμήν του Οικουμενικού Πατριάρχου Βαρθολομαίου Α'*, Αθήνα 2000, σ. 469-518. Κυκλοφόρησε και αυτοτελές ανάτυπο με νέα σελιδοποίηση και σελιδαρίθμηση (60 σ.) με προσθήκη του κειμένου της εγχυκλίου και φωτοτυπίας του μονοφύλλου στο εξώφυλλο: Αθήνα 2000.

όχι χειρώννακτες, της μεσαίας τάξης, «αντάξιοι των ευγενών». Έχει παρατηρηθεί ότι κατά τις αλλαγές των κυριάρχων οι κοινωνικές τάξεις διεκδικούν τη βελτίωση της θέσης τους: οι ανώτερες τάξεις βρίσκοντας τρόπους να υπηρετήσουν το σύστημα των κυριάρχων και να προσαρμοστούν με τις λιγότερες απώλειες στις πρωτόγνωρες ανατρεπτικές καταστάσεις που διαδραματίζονται: οι κατώτερες να κερδίσουν κάποιους αναβαθμούς την ώρα των ανακατατάξεων. Ο Ουσακώφ, εκπρόσωπος μιας συντηρητικής αυτοκρατορίας, που κινείται στο ιδεολογικό πλαίσιο της πεφωτισμένης δεσποτείας, γνωρίζει ότι δεν μπορεί, ούτε θέλει να επαναφέρει τη φεουδαρχία όπως επιθυμούν οι άρχοντες και μισούν τα μεσαία και τα λαϊκά στρώματα. Μικρές παραχωρήσεις μπορούσαν και έπρεπε να γίνουν, όσες μπορούσε να εγκρίνει και η σύμμαχος Ύψηλή Πύλη.

Από τη μεριά των αμφισβητήσεων και των ρήξεων με τη νέα τάξη πραγμάτων της Επτανήσου Πολιτείας, καλό παράδειγμα είναι η δημιουργία της Έντιμης Αντιπροσωπίας πόλεως, κωμοπόλεων και χωριών Κερκύρας, γνωστότερη ως Ονοράδα (Onoranda Deputazione della città, borghi e ville di Corfù) το φθινόπωρο του 1801, μετά την αναχώρηση του ρωσικού στόλου και τη γαλλορωσική προσέγγιση.

Η Ονοράδα είχε χαρακτηριστικά αγροτικής εξέγερσης για τη διεκδικήση συμμετοχής στην τοπική κυβέρνηση και της μεσαίας τάξης. Οι διατάξεις που προτείνονταν να θεσπιστούν, αποτελούσαν το λεγόμενο «Σύνταγμα των αγροτών» και έγιναν κατ' αρχήν δεκτές από τη Γερουσία, αλλά στάλθηκαν για τελική έγκριση στους πρόξενους της Ρωσίας και της Ύψηλής Πύλης. Αντικαθιστούσαν μονομερείς διατάξεις του Βυζαντινού Συντάγματος του 1800 και χαλάρωναν την έννοια του ευγενή, του «άριστου», ώστε να μετέχουν και να αντιπροσωπεύονται όσοι διέθεταν περιουσία πάνω από 1.000 τάλιρα, ανεξάρτητα από το αν κατοικούσαν στην πόλη ή στην ύπαιθρο, αν ασκούσαν χειρωνακτικό επάγγελμα ή διέθεταν πανεπιστημιακή μόρφωση. Οι Λευκαδίτες που πληροφορήθηκαν το γεγονός και αποκαρδιωμένοι από την ακινησία της διακυβέρνησής τους, απευθύνθηκαν στην Ονοράδα της Κέρκυρας ζητώντας τη βοήθειά της για εφαρμογή και στη Λευκάδα της μεταρρυθμιστικής πρότασης και πίεσαν τις αρχές του νησιού τους με κινητοποιήσεις και πολιορκία της πόλης, που είχαν τα χαρακτηριστικά εξέγερσης. Την έκκλησή τους προς την Ονοράδα συνόδευαν με πρωτόκολλα –με υπογραφές από την πόλη και τα χωριά που ξεπερνούσαν το 50% των ανδρών. Χάρη στη μελέτη της Ευτυχίας Δ. Λιάτα, που δημοσιεύεται στον 13ο τόμο της *Επετηρίδας της Εταιρείας Λευκαδικών Μελετών* έχουμε τώρα σχολιασμένο και το ελληνικό κείμενο της έκκλησης και μεταγραμμένα τα πρωτόκολλα των υπογραφών, συνοδευμένα με στατιστικούς πίνακες. Από

το κείμενο της έκκλησης των Λευκαδίων του Ιανουαρίου 1801 παραθέτω αποσπάσματα:

[...] *Εις όλαις ετούταις ταις σκληραίς καταλλαγαίς οι ρωμαίοι καταθλιβόμενοι από τόσας ταλαιπωρίαις, αισθάνθησαν πάντοτε εις τον εαυτόν τους ζώσαν και ακμάζουσιν ετούτην την παρηγορητικήν στίαν και μόλις εκατάλαβαν ότι εσμικρύνθη το βάρος των αλύσεών τους, παρευθύς ανεπτύχθησαν, ανδριώθησαν, ηυξήθησαν τα διανοήματα της πολυτίμου ελευθερίας, της οποίας γνωρίζουν ότι είναι άξιοι.*

Καλοί μας ομόφυλοι και γενναίοι Κερκυραίοι, εσείς εδώσατε το φωταυγές παράδειγμα ταύτης της μεγαλοφώνου αληθείας. Συμβοηθούμενοι από ταις πολιτικαίς περιστάσαις ενός πολέμου οπού ήτον όλος νέος εις τα χρονικά της Ιστορίας. [...] εστάθητε οι πρώτοι οπού εξεφωνήσατε τα δικαιώματά σας, οπού εξεδικήσατε τον σφετερισμόν, ήγουν το ουζούρπο, με την σύνεσιν του ησύχου πολιτικού, και με την ανδρείαν του ζηλωτού στρατιώτου. Τα πάντα υπήκουσαν εις την φωνήν του δικαίου και της ευνομίας. [...]

Το νησί της Αγίας Μαύρας είναι και αυτό ένα από τα επτά αδέρφια οπού συστένουν την Νέαν ρεπούμπλικαν. [...] Είναι ένα μέγα άτοπον [...] ότι ένα και μάλιστα το ελάχιστον μέρος των πολιτών να θέλη να περιγράψη εις τον εαυτόν του την θέλησιν ολουών, ωσάν το πολιτικόν δικαίωμα του καθ' ενός να ήθελεν ακαρτερή εις αυτούς μοναχούς [...] αντίς να χαρίσουν την ελευθερίαν εις όλους τους κατοίκους των Επτανήσων, να ήθελαν χαρίση τους κατοίκους και τα νησιά εις μίαν τάξιν, οπού κατά τον αριθμόν είναι πασών των άλλων η ελαχιστοτέρα.

Μ' όλον τούτο ένα τοιούτον άτοπον ηθέλησαν να το διαφενδεύσουν, και οι ούτω λεγόμενοι ευγενείς της Αγίας Μαύρας. Οι κάτοικοι ταύτης της νήσου φωνάζουσι πρώτον το ακαταμάχητον δικαίωμα οπού τους προέρχεται από το μεγαλόφωνον γράμμα της συνελεύσεως, των αυλών, όπερ καλεί όλαις ταις τάξεις να εκλέξουν τους πρώτους και αξιοσημείωτους. Ετούτο το πολύτιμον δικαίωμα το Ιερόν και αμετάβλητον ουδέν ημπορεί να το κρατήση, ή να το εμποδίση. [...]

Και με τούτο τιμωτάτη σύναξις, ο λαός έχωντάς σας διά παράδειγμα εις ταις πράξαις του, εσυνάχθηκε και μας εδιάλεξε διά να απολαύσωμεν το πολύτιμον κέρδος, να παρρησιασθώμεν εις την τιμότητά σας, ως παρρησιάζοντες δεκατέσσαρας χιλιάδας ανθρώπων κατοικούντων την Αγίαν Μαύραν, εξαιρούντες μόνον εκείνους οπού εξ οικείας θελήσεως και βουλής των κρατούσι την κυβέρνησιν, και να

σας ζητήσωμεν ερμηνείας, μέτρα, προστασίαν, ίνα ανατείλη και δι' αυτούς η μεγάλη θριαμβεύουσα ημέρα της αληθείας και της δικαιοσύνης. [...]»⁹

Αλλιώς όμως αποφάσισαν οι δυνατοί του κόσμου για το «Σύνταγμα των αγροτών» και για την έκκληση των Λευκαδίων. Κάτι από όλους αυτούς τους αγώνες φαίνεται να κεφαλαιοποιήθηκε στο Σύνταγμα του 1803 και πάντως στις συνειδήσεις των ανθρώπων.

Το τελευταίο παράδειγμα της ανακοίνωσης είναι ιδεολογικής σύνθεσης, στη σφαίρα του πολιτικού, του εθνικού ειδικότερα, και στηρίζεται στις μαρτυρίες της εποχής και τις ιστοριογραφικές επεξεργασίες για ένα σημαντικό γεγονός ολόκληρης της μεταβατικής περιόδου 1797-1815: τη δεκάμηνη εκστρατεία του Αλή πασά, με αποκλεισμό και τελικό σκοπό την κατάληψη της Λευκάδας, από το φθινόπωρο του 1806 ως το καλοκαίρι του 1807, με τη βοήθεια και της Γαλλίας. Η μάχη φαινόταν άνιση από όλες τις πλευρές και οι προβλέψεις ήταν υπέρ του Αλή πασά. Παρ' όλα αυτά η Επτάνησος Πολιτεία, που βρισκόταν τότε κάτω από την κηδεμονία της Ρωσίας αποκλειστικά, αλλά με ελάχιστη στήριξη, με επικεφαλής τον Πρόεδρο Γεώργιο Μοτσενίγο, τον Γενικό Γραμματέα Ιωάννη Καποδίστρια και με συμπράττοντα τον μητροπολίτη πρώην Άρτης Ιγνάτιο, αποφασίζει να οργανώσει την άμυνα της Λευκάδας, πιστεύοντας στη νίκη, και να παρατάξει τις λίγες δυνάμεις της πολιτείας και όλων των νησιών, και –το δυσκολότερο και σπουδαιότερο– να φιλοτιμήσει, να κινητοποιήσει και κυρίως να οργανώσει τη συνεργασία των σημαντικών δυνάμεων των Σουλιωτών που υπηρετούσαν στρατιωτικά τους Ρώσους και την Πολιτεία, των κλεφταρματολών της Ηπείρου, της Ρούμελης και της Πελοποννήσου με τις δυνάμεις άμυνας της Λευκάδας, που συμπεριλάμβαναν την κινητοποίηση του νησιού και των Επτανησίων πάση δυνάμει.

Όλα αυτά προϋπέθεταν την εκμετάλλευση πολλών πραγματικών παραμέτρων της συγκυρίας αλλά και της ταχείας ιδεολογικής ωρίμασης πολλών από τα ετερόκλητα στοιχεία που θα συμμετείχαν στο εγχείρημα, η οποία είχε συντελεστεί κατά τη δεκαετία 1797-1806 και τώρα καλούνταν να δώσει την απαραίτητη ψυχική συναντίληψη για έναν αγώνα που, έστω και δύσκολα, έπρεπε να κερδηθεί. Αυτό το ιδεολογικό απόθεμα, που είχε

9. Ευτυχία Δ. Λιάτα, «Καλοί μας ομόφυλοι και γενναίοι Κερκυραίοι... Έκκληση των Λευκαδίων (1802) και για τη δική τους συμμετοχή στην εξουσία της Επτανήσου Πολιτείας», *Επετηρίς Εταιρείας Λευκαδικών Μελετών* 13 (2012-2015), Αθήνα 2016 (τυπώνεται). Έγγραφο 1, 24 Ιανουαρίου 1802.

δημιουργηθεί μέσα από τις πολιτικοκοινωνικές ανατροπές αλλά και τις ιδεολογικές αλλοιώσεις, με τις διακηρύξεις και κάποτε με ασυνεχείς αγώνες για ελευθερία, ισότητα, δημοκρατία και πατριωτισμό, έκαμε στο καμίνι του υπέρτατου αγώνα, στο πλαίσιο του οποίου οι άνθρωποι ξεπέρασαν τις δυνάμεις τους, ξεκαθαρίζοντας, την ώρα της πράξης και της πίστης στη νίκη, τις νέες ιδεολογικές συνειδητοποιήσεις που θα κυριαρχούσαν έως την επόμενη ροπή της ιστορίας.¹⁰

Ανάμεσα στα λευκαδίτικα τεκμήρια της εποχής είναι και η πρωτοφανέρωτη *Εφημερίς Αγίας Μάβρας*, χειρόγραφη φυσικά, που κυκλοφορούσε τουλάχιστον από τον Ιούνιο του 1807, όπως σημειώνεται στο φύλλο της *Α΄ Ιουλίου 1807* που διασώθηκε. Η *Επτάνησος Πολιτεία* με τους εκπροσώπους της στη Λευκάδα αποφασίζει ότι, την ώρα που χρειάζεται τη βοήθεια όλων, η άμεση και γενικευμένη πληροφόρηση του λαού της Λευκάδας και των υποστηρικτών της ελευθερίας της, σε γλώσσα απλή και παραστατική διήγηση, είναι σημαντική παράμετρος για τη δημιουργία κοινής γνώμης πληροφορημένης, ώστε οι αγωνιζόμενοι και οι πολίτες που παρακολουθούν με αγωνία τα γενόμενα, να βρίσκονται σε κατάσταση εγρήγορσης με αποφασισμένη τη συμμετοχή τους. Ο λόγος φυσικά είναι λόγος της εξουσίας, ο οποίος ενδύεται, για την περίπτωση και την ανάγκη εκπλήρωσης του σκοπού, με απλότητα και αμεσότητα: «Ἦθελε κάμωμε μίαν μεγάλην ἔλλειψιν αν απερνούσαμε εις σιωπήν τας δουλεύσεις και καθημερινά κατορθώματα των Ρωμέων ἔξω ευρισκόμενων αρματολών· αυτών καθ' ὅσον αυξάνει ο αριθμός της δυνάμεώς των, ούτως και η αυθάδεια και η τόλμη των [...] οι αρματολοί απέκτησαν τοιαύτην αυθάδειαν και θάρρος οπού είναι η καλή ἐλπίς με το ἀπέρασμα του καιρού να κάμουν και μεγαλύτερα προχωρήματα και κινήματα πλέον τακτικά και επωφελή».¹¹

10. Ermanno Lunzi, *Della Republica Settinsulare*, Μπολόνια 1863, σ. 202-219. Γεράσιμος Ε. Μαυρογιάννης, *Ιστορία των Ιονίων Νήσων αρχομένη τω 1797 και λήγουσα τω 1815*, τ. Β', Αθήνα 1889, σ. 151-175. Σπυρίδων Δ. Λουκάτος, *Ο Ιωάννης Καποδίστριας και η Επτάνησος Πολιτεία*, Αθήνα 1959, 142 σ. Πάνος Γ. Ροντογιάννης, *Ιστορία της Νήσου Λευκάδος*, τ. Β', Αθήνα 2006, σ. 165-198. Βάσω Ψιμούλη, «Οι Σουλιώτες στα Επτάνησα», *Τα Ιστορικά*, τ. 20, τχ. 38 (Ιούνιος 2003), σ. 27-48. Δημήτρης Αρβανιτάκης, «Οι επιστολές του 1807: Που τέμνεται ο λόγος της Ιστοριογραφίας με το λόγο των τεκμηρίων», *Πρακτικά ΙΔ΄ Συμποσίου, Οι αφανείς της λευκαδίτικης ιστορίας, Πνευματικό Κέντρο Δήμου Λευκάδας, Γιορτές Λόγου και Τέχνης, Λευκάδα 3-5 Αυγούστου 2009*, Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Αθήνα 2010, σ. 126-156.

11. Σπ. Δ. Λουκάτος, *Ο Καποδίστριας και η Επτάνησος Πολιτεία*, ό.π., σ. 122-123. Το πρωτότυπο στο Αρχείο Επτανήσου Πολιτείας, Ιστορικό Αρχείο Κέρκυρας. Μεταγράφων το κείμενο στο σημερινό τυπικό, χωρίς φωνητικές και άλλες αλλοιώσεις. «εις

Η *Εφημερίς Άγιας Μάβρας* βρίσκει το χρονολογικό της παράλληλο, αλλά και τη συγγένεια διατυπώσεων του περιεχομένου με απλότητα, στη γραφή με αμεσότητα στην πληροφόρηση στις τρεις και μία επιστολές δύο γυναικών της ανώτερης τάξης της Λευκάδας, της Άννας Γιούργα-Σεττίνη (28.5.1807, 13.6.1807, 2.7.1807) και της Ελίας Χαλ: Χαμ: (30.6.1807) προς συγγενείς τους που βρίσκονται εκτός Λευκάδας.¹²

Στην 1η επιστολή (28.5.1807) η Άννα σημειώνει ότι «Η κατάσταση της πατρίδος είναι θλιβερά [...]. Τα κινήματα του εχθρού εις τα σύνορα είναι ανεκδιήγητα, δεν είναι ράχη οπού να μην οικοδόμησε καστέλι». Στην ίδια επιστολή αναφέρεται και η αισιόδοξη αντιμετώπιση της δύσκολης κατάστασης από τους κατοίκους: «Εις τους εγκατοίκους τώρα φαίνονται παιγνίδια, όσα ο εχθρός πράττει και μάλιστα όταν το κανονομέντο και μπομπαρδομέντο αρχινεί πηγαίνουν έξω εις περιδιάβασιν [...]». Οι ενισχύσεις από την Κέρκυρα και η παρουσία του Καποδίστρια επιτείνουν την αισιόδοξία.¹³ Στη 2η επιστολή της Άννας (13.6.1807) η παρουσία του Αλή πασά στην Πρέβεζα και οι πολεμικές του ετοιμασίες εναντίον της Λευκάδας σπέρνουν τον φόβο: «Μετρήσετε ηγαπημένε αδελφέ εις ποίαν κατάστασιν ευρίσκεται η πατρίς και καταλάβετε εις ποίαν ακμήν κινδύνου είμεθα [...]. Οι εγκάτοικοι όλοι είναι εις τα άρματα και εις τα απαρθενίζοντα πόστα, αποφασισμένοι να θυσιαστούν διά την δόξαν του γένους και της πατρίδος [...]. Εις πληροφόρησίν σας να σας ειπώ, οπού ο Μετροπολίτης και ο Κύριος Καποδίστριας είναι να τρελλαθούν, διότι θεωρούν τον κίνδυνο [...]. Κλαύσατε αδελφοί την δυστυχίαν της πατρίδος μας και περικαλήτε Κύριον Παντοκράτορ να την ελευθερώσει από την οργήν του Αγαρηνού [...]».¹⁴

Στην 3η επιστολή της Άννας (2.7.1807), που γράφηκε την επόμενη ημέρα από εκείνη που κυκλοφόρησε η *Εφημερίς Άγιας Μάβρας*, σημειώνεται: «Διαφόρους πολέμους έκαμαν, ως ανδρείοι Γραικοί, οι κλέπται, εναντίον των Τούρκων και εχάθησαν 45 παλικάρια και τέσσαροι προεστώτες τους. Από τους εχθρούς υπέρ τους 300 τζοχανταρέους σκοτωμένοι και λαβωμένοι [...]. Το θέατρον της Επτανήσου Πολιτείας εκαταστήθη η πατρίδα μας και της μέλει να υποφέρει όλες τες δυστυχίες και συμφοράς [...]. Αληθινά

τας προλαβούσας μας εφημερίδας αναφέραμεν» (σ. 122). Είναι η αναφορά στους προηγούμενους αριθμούς της *Εφημερίδος*, που δεν έχουν εντοπιστεί.

12. Π. Γ. Ροντογιάννης, *Ιστορία της Νήσου Λευκάδος*, ό.π., τ. Β', σ. 183-198. Δ. Αρβανιτάκης, «Οι επιστολές του 1807...», ό.π. Στα αποσπάσματα των επιστολών που σταχυολογούνται εδώ από τον Ροντογιάννη, έχει αποκατασταθεί η ορθογραφία.

13. Π. Γ. Ροντογιάννης, ό.π., σ. 185-186.

14. Στο ίδιο, σ. 190.

ανεχώρησαν από την πολιτείαν διάφορες φαμελίες μα εγώ ηγαπητέ αδελφέ απεφάσισα να γενώ θυσία ομού με τόσους άλλους συναδέλφους μας [...]».¹⁵

Ο δημόσιος λόγος των αρχών της Επτανήσου Πολιτείας μέσω της *Εφημερίδος Αγίας Μάβρας*, προσαρμοσμένος στις περιστάσεις και τις ανάγκες της επικοινωνίας και της πληροφόρησης, ευεργέτησε τον ιδιωτικό επιστολικό λόγο προσφέροντάς του έγκυρη πληροφόρηση για τα τεκταινόμενα, υποτυπώνοντας και τις ιδεολογικές συντεταγμένες, ενώ ο ιδιωτικός πρόσφερε σε αυτή τη συνάντηση την προσωπική και την οικογενειακή ματιά και μαρτυρία για το πώς έγινε η πρόσληψη των νέων ή των ανασηματοδοτούμενων εννοιών, όπως πατρίδα (μικρή επτανησιακή ή λευκαδίτικη και μεγάλη των Ελλήνων, των Ρωμαίων, των Γραικών), γένος, έθνος. Των εννοιών που έτειναν να συγκροτήσουν σε ένα μεσοσταθμό την επτανησιακή ιδεολογία, στα χρόνια της Επτανήσου Πολιτείας. Σε ένα σταθμό των επώδυνων αναζητήσεων, που ξεκινούν από το έτος των ανατροπών και των ρήξεων, το 1797, και δεν φαίνονται να συνθέτονται και να κρυσταλλώνουν παρά μόνο μετά το μεγαλύτερο γεγονός της νεοελληνικής ιστορίας, την Επανάσταση του 1821 και τη δημιουργία εθνικού κέντρου, που διαμορφώνει ως κύριο επτανησιακό σκοπό την ενσωμάτωση στον εθνικό κορμό, για την κατάκτηση του οποίου θα χρειαστεί μακρά και επώδυνη επτανησιακή πορεία με ενδιάμεσες κατακτήσεις και προσαρμογές.

15. Στο *ίδιο*, σ. 195-196.